RUSKO
Varhaiskasvatuspalvelut

RUSKON KUNNAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Opetus- ja varhaiskasvatuslautakunta 14.6.2023

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat 5
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus 5
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma 6
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma 8
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat 10
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma Ruskolla 11
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet 12
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet 12
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot 15
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua 17
2.4 Arvoperusta 18
2.5 Oppimiskäsitys 19
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus 20
2.7 Laaja-alainen osaaminen 21
Ajattelu ja oppiminen 22
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu 23
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot 23
Monilukutaito 24
Digitaalinen osaaminen 24
Osallistuminen ja vaikuttaminen 24
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat 25
Varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet 25
Arvoperusta 25
Oppimiskäsitys 25
Laaja-alainen osaaminen 26
Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta 27
Paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan 28
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri 29
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet 30

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä 31
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö 31
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo 31
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus 32
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa 32
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt 33
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa 35
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö 35
Yhteistyö eri tahojen kanssa 36
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat 36
Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt 36
Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen 38
Varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt 38
Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt 38
Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat 39
Eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt 39
Miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan 40
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen 41
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys 41
4.2 Pedagoginen dokumentointi 42
4.3 Monipuoliset työtavat 43
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä 43
4.5 Oppimisen alueet 45
Kielten rikas maailma 45
Ilmaisun monet muodot 47
Minä ja meidän yhteisömme 49
Tutkin ja toimin ympäristössäni 50
Kasvan, liikun ja kehityn 52
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia 53
Kaksikielinen varhaiskasvatus 55

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat 57
Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä 57
Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä 57
Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita 58
Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti 58
Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä 58
Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa 60
Eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttaminen 60
Kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttaminen, mikäli sitä järjestetään 61
Vieras- ja monikielisten lasten suomen tai ruotsin kielen oppimisen tukeminen 61
Perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvä yhteistyö ja käytännöt 61
5. Lapsen tuki 62
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut 62
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut 62
5.2 Yhteistyö tuen aikana 64
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö 64
Monialainen yhteistyö 65
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa 65
Yleinen tuki 66
Tehostettu tuki 66
Erityinen tuki 67
Tuen muodot 67
5.4 Lapsen tuen arviointi 69
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana 69
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista 71
5.7 Paikallisesti päätettävät asiat 72
Lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt 72
YLEINEN TUKI 74
Ruskon kunnassa tarjottavat yleisen tuen keinot 74
Tehostetun tuen päätös 75

TEHOSTETTU TUKI 75
Ruskon kunnassa tarjottavat tehostetun tuen keinot 76
Jos tehostettu tuki ei ole riittävää 76
ERITYINEN TUKI 76
Erityisen tuen päätös 76
Kuvio 2. Ruskon varhaiskasvatuksen hallintopäätösprosessi 77
Ruskon kunnan varhaiskasvatuksen tuen rakentuminen 78
Osa-aikainen erityisopetus 79
Pidennetty oppivelvollisuus 79
NIVELVAIHEYHTEISTYÖ 80
Lapsen tietojen ja asiakirjojen siirtyminen 80
Tiedonsiirtopalaveri lapsen tuen tarpeesta 81
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus 81
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat 81
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa 82
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen 82
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat 83
Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa 83
Lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa 83
Lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa 84
Arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä 84
Arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan 85

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain[1] perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta[2]. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti[3]. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys[4]. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inkluusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

[1] Varhaiskasvatuslaki (540/2018)
[2] Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)
[3] Varhaiskasvatuslaki 3 §
[4] HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka[5].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä[6].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa[7]. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.[8]

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa

[5] Varhaiskasvatuslaki 2 §
[6] Varhaiskasvatuslaki 21 §
[7] Varhaiskasvatuslaki 1 §
[8] Varhaiskasvatuslaki 22 §

valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma[9]
- kotoutumissuunnitelma[10]
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma[11].

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen[12].

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten[13].

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin[14]. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta[15] tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen[16] tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

[9] Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)
[10] Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §
[11] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 5 b § ja yhdenvertaisuuslaki 6 a §
[12] Varhaiskasvatuslaki 20 §
[13] Varhaiskasvatuslaki 8 §
[14] Varhaiskasvatuslaki 24 §
[15] Varhaiskasvatuslaki 65–73 §
[16] Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma[17]. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu[18] ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa[19]. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.[20]

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa[21].

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja

[17] Varhaiskasvatuslaki 23 §
[18] Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34
[19] Varhaiskasvatuslaki 23 §
[20] HE 148/2021, s. 34
[21] Varhaiskasvatuslaki 23 §

arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.[22]

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma[23]. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan[24]. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.[25] Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti[26]. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä[27]. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle

[22] Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34
[23] Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §
[24] Varhaiskasvatuslaki 41 §
[25] Varhaiskasvatuslaki 23 §
[26] Varhaiskasvatuslaki 15 e §
[27] Varhaiskasvatuslaki 40 §

sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.[28]

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Ruskon kunnan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä. Jokaisen luvun jälkeen paikallisesti päätettävät asiat ovat kursiivilla. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma noudattaa valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta ja asioiden käsittelytapaa. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan sähköisenä kunnan nettisivuilla sekä intrassa.

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma koskee kaikkia kunnan varhaiskasvatusyksiköitä sekä kunnan alueella toimivia yksityisiä varhaiskasvatuksen palveluntuottajia. Päiväkotiryhmät laativat vuosittain oman ryhmävasunsa, jossa määritellään pedagogiset tavoitteet ryhmän toiminnalle. Sen lisäksi laaditaan tiimisopimus ohjaamaan kunkin tiimin toimintaa. Ryhmävasu ja tiimisopimus tarkistetaan vähintään kerran toimikaudessa, ja niihin tehdään tarvittaessa tarkennuksia pitkin toimikautta ryhmän rakenteen tai tilanteen muuttuessa. Ryhmävasu arvioidaan vähintään kerran toimikaudessa. Sisällöt sekä arvioinnin ja tarkistamisen aikataulut on määritelty tarkemmin varsinaisessa ryhmävasulomakkeessa.

Ruskon varhaiskasvatussuunnitelman on laatinut työryhmä, jossa on ollut mukana varhaiskasvatuksen opettaja jokaisesta päiväkodista. Työryhmään ovat kuuluneet myös päiväkotien johtajat sekä kunnan varhaiskasvatuksen erityisopettajat sekä kunnassa toimivan yksityisen päiväkotitoimijan edustaja. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisprosessiin ovat osallistuneet työryhmän jäsenet ja muut varhaiskasvatuksen työntekijät erilaisten tehtävien ja kyselyiden kautta. Huoltajilla ja lapsilla on ollut mahdollisuus osallistua prosessiin kyselyiden ja arviointien kautta. Lisäksi suunnitelman sisällöistä ja tavoitteista keskustellaan vuosittain vanhempainilloissa.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa laatineessa työryhmässä on ollut mukana kunnan esiopetusta koordinoiva työntekijä, ja siksi yhteys esiopetuksen opetussuunnitelmaan on voitu tarkistaa koko prosessin ajan. Lisäksi esi- ja perusopetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntemus sekä yhdessä sovitut toiminta- ja yhteistyötavat ja asiakirjat on huomioitu ja niiden sisältöjä on hyödynnetty suunnitelmaa laadittaessa. Tahot ovat voineet antaa lausuntonsa kunnan varhaiskasvatussuunnitelmasta sen laatimisen aikana. Samoin on huomioitu paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämistavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat.

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan vuosittain ja päivitetään aina tarvittaessa. Tarkempi kuvaus arvioinnin ja kehittämisen tavoista on kirjattu lukuun 7.

[28] Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma Ruskolla

Lapselle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma noin kahden tai kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun hän aloittaa varhaiskasvatuksessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tai päivitetään vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma tehdään sähköisesti Wilmaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja, mutta myös ryhmän muu henkilökunta ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuvat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältöjen pohtimiseen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen ja tämän huoltajien kanssa, ja lapsi osallistuu keskusteluun ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Ennen keskustelua huoltajat täyttävät kotona yhdessä lapsen kanssa kyselylomakkeen, jonka vastauksia hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa ja ryhmän toiminnan suunnittelussa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa tehdään tarvittaessa moniammatillista yhteistyötä eri verkostojen kanssa ja keskusteluun voidaan lapsikohtaisesti kutsua tarvittavia asiantuntijoita myös varhaiskasvatuksen ulkopuolelta, esimerkiksi perhepalveluiden asiantuntijoita ja/tai lasten- tai kehitysneuvolan ammattilaisia ja/tai lapsen terapeutteja.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy lapsen mukana kunnan sisällä seuraavaan ryhmään tai esiopetukseen. Lapsen siirtyessä toiseen kuntaan tai yksityiseen varhaiskasvatukseen voidaan kopio vasusta siirtää uuteen varhaiskasvatusyksikköön huoltajien kirjallisella luvalla. Alkuperäinen lapsen vasu arkistoidaan Ruskon kunnan arkistoon. Mikäli on olemassa muuta varhaiskasvatuksessa salassa pidettävää tietoa tai materiaalia lapsesta kuin mitä vasuun on kirjattu, niiden siirtämiseen tarvitaan erillinen kirjallinen lupa huoltajilta tähän tarkoitetulla lomakkeella. Tiedonsiirron toteuttamisesta vastuu on aina lähettävän ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla. Luvussa 5 on tarkemmin kuvattu lapsen mahdolliseen kolmitasoiseen tukeen liittyvät hallintopäätösprosessit.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina[29]. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana[30]. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla[31].

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti[32]. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto[33].

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä[34]. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

[29] Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti
[30] Varhaiskasvatuslaki 1 §
[31] Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §
[32] Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti
[33] Varhaiskasvatuslaki 52 §
[34] Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen[35] sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia[36] ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta[37]. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella[38]. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki[39], tasa-arvolaki[40], Euroopan ihmisoikeussopimus[41], YK:n lapsen oikeuksien sopimus[42], YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista[43], YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista[44] sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet[45].

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea[46], riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä[47]. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia[48], sosiaalihuoltolakia[49], vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia[50], kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia[51] ja terveydenhuoltolakia[52] sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

[35] Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)
[36] Hallintolaki (434/2003)
[37] Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
[38] Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §
[39] Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)
[40] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
[41] Euroopan ihmisoikeussopimus 1990
[42] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
[43] YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)
[44] YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007
[45] Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015
[46] Varhaiskasvatuslaki 15 a §
[47] Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1
[48] Varhaiskasvatuslaki 15 a §
[49] Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
[50] Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)
[51] Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)
[52] Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuslain[53] mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan[54]. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.
Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys[55]. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa

[53] Varhaiskasvatuslaki 3 §
[54] Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §
[55] Varhaiskasvatuslaki 10 §

olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.[56] Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä[57]. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja[58]. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa[59].

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)[60]. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa[61]. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä[62].

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta[63]. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta[64]. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen

[56] Varhaiskasvatuslaki 11 §
[57] Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)
[58] Varhaiskasvatuslaki 25 §
[59] Varhaiskasvatuslaki 75 §
[60] Varhaiskasvatuslaki 10 §
[61] Varhaiskasvatuslaki 7 §
[62] Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)
[63] Varhaiskasvatuslaki 1 §
[64] Varhaiskasvatuslaki 1 §

ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.[65]

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä[66]. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja[67].

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta[68]. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka[69]. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena[70]. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset[71]. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

[65] Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §
[66] Varhaiskasvatuslaki 34–38 §
[67] Varhaiskasvatuslaki 25 §
[68] Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §
[69] Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §
[70] Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §
[71] Varhaiskasvatuslaki 38 §

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.[72]

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.[73]

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämänkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä[74].

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet,

[72] Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85
[73] Varhaiskasvatuslaki 13 §
[74] Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.[75]

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen[76], varhaiskasvatuslain[77] ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti[78].

Lapsuuden itseisarvo
Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen
Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet
Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä

[75] Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §
[76] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
[77] Varhaiskasvatuslaki 20 §
[78] YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa[79]. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.[80]

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus
Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus
Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle[81]. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa
Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten

[79] Varhaiskasvatuslaki 15 a §
[80] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
[81] Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää[82].

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

[82] Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestävällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen

tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestävälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.
Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että

jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet

Ruskon varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet saavutetaan toteuttamalla lapsilähtöistä peruspedagogiikkaa, joka toteutuu koko varhaiskasvatuspäivän ajan. Varhaiskasvatushenkilöstö sitoutuu erityisesti kunnan Varhaiskasvattajan käsikirjassa kuvattuihin toimintamalleihin ja -tapoihin.

Arvoperusta

Ruskon varhaiskasvatuksen arvoja ovat yksilöllisyys, tasapuolisuus ja turvallisuus. Perheiden ja lasten yksilölliset tarpeet kohdataan ja huomioidaan. Lapsen osallisuudella mahdollistetaan yksilöllisyys ja lapsen vaikuttaminen itseään koskeviin asioihin. Varhaiskasvatuksen toimintaympäristöt ovat turvallisia, ja kiusaamisen ehkäisyyn ja tunnetaitoihin keskitytään päivittäin — Ruskolla on käytössään suunnitelma lasten suojaamiseksi kiusaamiselta, häirinnältä ja väkivallalta. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu korostuu monipuolisesti arjen toiminnassa. Kaverien kanssa toimimista, tunteiden sanoittamista ja tulkitsemista harjoitellaan yhdessä lasten kanssa. Aikuisen rooli on tukea ja kannustaa lasta.

Luonto ja sen tarjoamat elämykset sekä oppimiskokemukset ovat Ruskolla tärkeitä arvoja. Lähiympäristössä on runsaasti luontokohteita, joita hyödynnetään retkien ja monenlaisessa luontotoiminnassa ja ulkopedagogiikassa vuodenaikojen mukaisesti. Lapsia ohjataan suhtautumaan luontoon kunnioittavasti, ja luonnossa liikutaan monipuolisesti eri maastoissa. Motoristen perustaitojen oppimista tuetaan ja lapsia kannustetaan mielikuvituksen käyttöön sekä omien oivallusten, kokemusten ja onnistumisen elämysten tuottamiseen, ja tässä varhaiskasvattajalla on aktiivinen rooli.

Oppimiskäsitys

Ruskolla opitaan ja toimitaan monipuolisissa ympäristöissä sekä sisällä että ulkona. Arjen pedagogiikkaan kuuluu luonnossa ja lähiympäristöissä oppiminen. Luonnossa toimiminen tukee motoristen taitojen kehittymisen lisäksi lapsen luovuutta ja leikki- ja vuorovaikutustaitojen monipuolisuutta. Lähiympäristöissä toimimisen kautta lapselle vahvistuu myös kokemus yhteisöön kuulumisesta. Arjen kokonaisvaltaiseen pedagogiikkaan kuuluvat leikin merkityksen tiedostaminen ja eri taitojen oppiminen leikkiessä ja leikin kautta.

Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

1. ***Ajattelu ja oppiminen***

Positiivinen pedagogiikka, lasten kannustaminen ja kehuminen sekä lasten vahvuuksien ja onnistumisten huomioiminen on Ruskon varhaiskasvatuksessa keskeistä. Lapsi huomataan ja häntä kunnioitetaan omana itsenään. Lapsen vahvuuksia tehdään näkyviksi, ja lapsia ohjataan oikeudenmukaisuuteen sekä kunnioittamaan toinen toisiaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on mukana tukemassa ja ohjaamassa yhteisölliseen oppimiseen. Lapsia kannustetaan löytämään oppimisen ilo sekä innostetaan oppimaan yhdessä toisten kanssa!

2. ***Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu***

Jokaiseen lapseen ja perheeseen suhtaudutaan kunnioittavasti. Erilaisia kulttuureja, kieliä ja vakaumuksia tuodaan esille myös varhaiskasvatuksen arjessa huoltajien toiveita kuunnellen. Uusiin asioihin suhtaudutaan ennakkoluulottomasti ja uteliaasti. Päiväkodeissa noudatetaan koko varhaiskasvatusta koskevaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa.

3. ***Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot***

Ruskon päiväkodeissa on käytössä monipuolista materiaalia ja välineistöä tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoitteluun. Materiaaleja sovelletaan ryhmäkohtaisesti ja käytetään aktiivisesti päivittäisessä toiminnassa. Lasten kanssa harjoitellaan toisten huomioimista ja kohtaamista arjessa, ja heitä kannustetaan omatoimisuuteen ikä ja kehitystaso huomioiden. Suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä on käytössä jokaisessa Ruskon varhaiskasvatusyksikössä. Päiväkodin johtaja vastaa suunnitelman käytännön toteutuksesta omassa yksikössään. Suunnitelma tarkastetaan vuosittain, ja sen päivittämisestä vastaa varhaiskasvatusjohtaja yhteistyössä päiväkodinjohtajien kanssa.

4. ***Monilukutaito***

Ruskolla painotetaan oppimista monenlaisissa eri ympäristöissä sekä erilaisten kuvien, tekstien, oppimisalustojen ja välineiden kautta. Digitaalisia laitteita käytetään oppimisen rikastamisessa, ja niiden hyödyntäminen mahdollistaa sen, että lapsi saa oman äänensä kuuluviin, pystyy ilmaisemaan itseään monin eri tavoin sekä tutkimaan itselleen merkityksellisiä asioita. Monilukutaidossa korostuvat lapsen erilaiset mahdollisuudet vuorovaikutukseen, yhdessä tekemiseen, luovuuteen sekä leikkiin. Monilukutaidon osa-alueisiin liittyviä tavoitteita on kuvattu myös Ruskon varhaiskasvatuksen omassa digisuunnitelmassa.

5. ***Digitaalinen osaaminen***

Ruskon varhaiskasvatuksessa jokaisella lapsiryhmällä on käytössään päätelaitteita, joiden avulla mahdollistetaan monipuolisia oppimiskokemuksia digitaalisissa ympäristöissä. Digilaitteiden ja sovellusten tarkoituksena on tukea lapsen omaa aktiivisuutta, luovuutta ja yhteistyötaitoja. Digilaitteet monipuolistavat myös pedagogista dokumentointia: varhaiskasvatuksen toimintaa tehdään vanhemmille näkyväksi erilaisten mediaviestimien kautta. Ruskon varhaiskasvatuksen digisuunnitelma pohjautuu Uudet Lukutaidot -hankkeen kautta saatuihin hyvän osaamisen kuvauksiin. Näistä on koottu Ruskon varhaiskasvatukseen medialukutaidon, ohjelmointiosaamisen sekä tieto- ja viestintäteknologisten taitojen tavoitteet. Digisuunnitelman tueksi on laadittu digipassi, joka kannustaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä sovellusten ja laitteiden kokeilemiseen ja hyödyntämiseen toimintavuoden aikana yhdessä lasten kanssa.

6. ***Osallistuminen ja vaikuttaminen***

Ruskolla lapset ovat vahvasti mukana arjen pedagogiikan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Pienryhmätoiminta tukee lapsen mielipiteen ja osallisuuden huomioon ottamista, ja näin lapselle viestitetään, että hän on tärkeä ja häntä kuunnellaan. Lasten osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuus varmistetaan esimerkiksi kyselyin ja haastatteluin. Lapsia havainnoidaan ja heidän ideoihinsa ja ajatuksiinsa tartutaan päivittäisessä toiminnassa. Tiimit laativat syksyllä ryhmävasun, jonka tavoitteiden pohjalta osallisuuden toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Päiväkotien kausittainen toimintakertomus laaditaan keväällä, ja siinä arvioidaan myös osallisuuden toteutumista ryhmissä.

Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta

Ruskolla varhaiskasvatustoiminta järjestetään suomen kielellä kunnallisena päiväkotitoimintana, johon kuuluu myös vuorohoito. Kunnallisen toiminnan lisäksi varhaiskasvatuspalveluita on saatavissa yksityisen palveluntuottajan kautta päiväkotitoimintana ja perhepäivähoitona, joissa molemmissa on käytössä palveluseteli. Varhaiskasvatuspalvelut järjestetään mahdollisuuksien mukaan lähipalveluperiaatteen mukaisesti eli varhaiskasvatuspaikka pyritään järjestämään perhettä lähimpänä olevasta yksiköstä. Perhe voi valita itse kunnallisen ja yksityisen toiminnan välillä. Ruotsinkielisille lapsille kunta pyrkii ostamaan varhaiskasvatuspaikan lähikunnista. Kunnallinen ja yksityinen varhaiskasvatus tekevät toiminallista yhteistyötä toimikauden aikana erilaisin teemaviikoin ja tapahtumin. Yksityisen varhaiskasvatuksen toimijat osallistuvat varhaiskasvatusta koskevien yhteisten suunnitelmien, kuten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, laadintaan ja arviointiin. Yksityisille toimijoille tarjotaan mahdollisuus osallistua kunnan järjestämiin henkilöstön täydennyskoulutuksiin.

Paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan

Ruskon varhaiskasvatuksen siirtymäkäytännöt ja tiedonsiirtoa koskevat toimintaohjeet on kuvattu tarkemmin luvussa 5. Siirtymäkäytännöissä keskeistä on huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä riittävän ajan varaaminen tutustumiskäynteihin ja tiedonsiirtoihin.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiselle ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inkluusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen[83]. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön

[83] HE 148/2021 s. 30–31

sitoutuminen inkluusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inkluusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestävälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyville työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.[84]

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

[84] Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäseninä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta[85] ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan

[85] Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä[86]. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöönsä. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään

[86] Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä[87]. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö[88]. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

[87] Varhaiskasvatuslaki 10 §
[88] Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotypioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä[89].

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa[90]. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi[91].

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

[89] Varhaiskasvatuslaki 7 §
[90] Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta
[91] Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet[92]. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä[93].

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.[94]

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt

Ruskolla on toimintakausittain valittu muutama kehityskohde koko varhaiskasvatukseen, ja ne ovat liikunnan lisääminen, aktiivinen arki sekä positiivisen ajattelun ja vahvuusperustaisen pedagogiikan korostaminen. Liikkuminen huomioidaan arjen eri tilanteissa, ja yksiköillä on omat kehittämiskohteensa ja niitä tarkastellaan säännöllisesti. Toimintaympäristöjä, kuten leikkihuoneita, leikkivälineitä ja piha-alueita, kehitetään, jotta into

[92] Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §
[93] Varhaiskasvatuslaki 7 §
[94] Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

leikkimiseen ja tutkimiseen säilyy. Samoin hyödynnetään lähiympäristön metsiä ja puistoja oppimisympäristöinä.

Kunnan yhteinen asiakastyytyväisyyskysely toteutetaan joka vuosi. Toiminnan säännöllinen arviointi on tärkeä osa jokaisen varhaiskasvatusyksikön kehittämistä. Arvioinnin menetelmät valitaan kullekin yksiköllle soveltuviksi, koska yksiköt ovat rakenteeltaan ja henkilöstö- ja lapsimääriltään erilaisia.

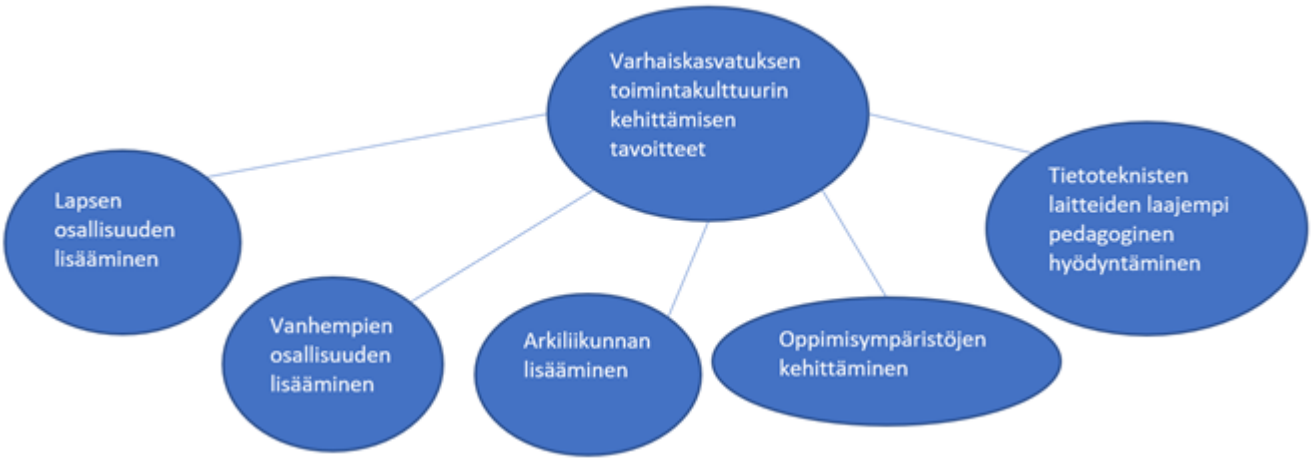

Toimintakulttuurin kehittämistyön vaiheita ja tuloksia arvioidaan useasta tulokulmasta. Huoltajilla on mahdollisuus arvioida varhaiskasvatuksen toimivuutta ja laatua. Varhaiskasvatushenkilöstön itsearviointi ja oman toiminnan tarkastelu suhteessa ryhmään ja yksittäisiin lapsiin on yksi vaikuttavimmista arvioinnin välineistä. Toimintakauden aikana jokainen varhaiskasvattaja käy esihenkilönsä kanssa kehityskeskustelun, jossa arvioidaan kunkin henkilökohtaisia kehittämis- ja jatkokoulutustarpeita.

Toiminnan oikea-aikaisuutta, laatua ja vaikuttavuutta arvioidaan viikoittain toteutuvissa tiimipalavereissa, joista laaditaan muistio. Tiimipalaverimuistioon kirjataan toiminnassa havaitut poikkeamat ja muistioon merkitään konkreettiset toimet poikkeamien korjaamiseksi. Muistioon kirjataan tavoitteet ja menetelmät sekä arviointi, joihin kaikkiin palataan sovitussa aikataulussa seuraavissa tiimipalavereissa.

Yksiköissä pidetään pedagogisia palavereja, joihin aiheet valikoituvat kunkin yksikön tarpeiden mukaisesti. Yksikkökohtaisia kehittämiskohteita käydään läpi vuotuisessa kehittämispäivässä, jolloin toimintaa arvioidaan ja suunnitellaan.

Lasten varhaiskasvatussuunnitelmia arvioidaan säännöllisesti, vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana. Huoltajille järjestetään varhaiskasvatuskeskustelu, jossa he pääsevät vaikuttamaan tavoitteiden asettamiseen ja arviointiin. Lasten kasvunkansioihin kerätään pedagogista dokumentaatiota, joka toimii niin ikään osana toiminnan arviointia. Lapset osallistuvat arviointiin ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti, ja heitä voidaan haastatella toimintakauden aikana. Koko kunnan, yksikkö- ja yksilökohtaisen kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen

Toimintakulttuurissa painottuvat henkilöstön arvot ja myönteinen asennoituminen kunkin lapsen yksilöllisiä tarpeita kohtaan. Lapsi nähdään aktiivisena toimijana ja arvokkaana osana yhteisöä. Henkilöstön ammatillinen tietämys ja ammattitaito korostuvat merkityksellisenä inkluusion edistäjänä. Täydennyskoulutus nähdään Ruskolla tärkeänä osana laadukasta varhaiskasvatusta. Lasten ja vanhempien osallisuus varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin ovat ensiarvoisen tärkeitä inkluusion toteutumiseksi. Varhaiskasvatushenkilöstö mahdollistaa ja tukee lasten osallisuutta kaikissa arjen toiminnoissa huomioiden kunkin lapsen erityistarpeet. Lasten yksilöllisten tarpeiden tunnistaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tarkoituksenmukaisen tuen järjestäminen sekä moniammatillinen yhteistyö ovat edellytyksenä inkluusion toteutumiselle. Näin ollen lasten tarpeisiin vastataan laadukkaan peruspedagogiikan keinoin, ja tarpeen tullen sitä tuetaan erityispedagogisin menetelmin. Tukemalla ja kehittämällä lasten ja vanhempien osallisuutta, vahvistamalla henkilöstön ammattitaitoa sekä huolehtimalla moniammatillisesta yhteistyöstä eri sidosryhmien kanssa kehitetään varhaiskasvatuksen inklusiivista toimintakulttuuria.

Varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Oppimisympäristöjä ovat muun muassa päiväkodin sisä- ja ulkotilat, lähipuistot, lähiliikuntapaikat, metsät, koulujen ja iltapäiväkerhojen piha-alueet ja urheilukentät sekä koulujen liikuntasalit. Lapsiryhmät ja ryhmien lähtökohdat ovat aina erilaiset. Oppimisympäristöjen arviointia tehdään yksiköiden tiimipalavereissa sekä suunnittelupalavereissa vähintään kerran toimintakaudessa. Myös lapsilta ja huoltajilta saatu palaute huomioidaan arvioinnissa.

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt

Avoin vuorovaikutus ja luottamuksellinen suhde varhaiskasvatuksen henkilöstön ja lasten huoltajien välillä on hyvän yhteistyön perusta. Huoltajien ajatukset, toiveet ja ehdotukset huomioidaan tärkeänä osana yksikön varhaiskasvatustoiminnan suunnittelua, ja palautetta kerätään niin suullisesti kuin kirjallisesti. Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen virallisena tiedottamis- ja viestintäkanavana Ruskolla toimii

Wilma. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tiedostaa lapsen olevan osa perhettä, ja koko perheen tukeminen nähdään merkityksellisenä osana lapsen edun toteutumista. Myös vanhempien lapsituntemus nähdään arvokkaana tiedonlähteenä lapsesta ja hänen parhaastaan. Vanhemmuuteen ja arjen hallintaan tarjotaan perheelle tarvittaessa apua esimerkiksi ohjaamalla heidät perheneuvolan palveluntarpeen arviointiin ja kannustamalla ottamaan yhteyttä kunnassa toimiviin matalan kynnyksen perhepalvelumuotoihin.

Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat

Moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on tunnistaa lasten yksilölliset tarpeet ja järjestää tarkoituksen mukaista tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lasten fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä sekä oppimista tuetaan kullekin lapselle soveltuvalla tavalla. Ruskon kunnassa toimii varhaiskasvatuksen erityisopettajia, joiden kesken vastuut varhaiskasvatusyksiköiden erityispedagogiikan toteutumisesta on jaettu. Perheneuvolan ja kehitysneuvolan palvelut Ruskon kunta saa Varsinais-Suomen perhekeskuspalvelujen kautta. Psykiatrinen sairaanhoitajan asiantuntijuutta voidaan hyödyntää myös varhaiskasvatuksessa.

Eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt

Huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä arvioidaan toimintakausittain erinäisten palautteiden ja kyselyiden avulla. Kaikkia varhaiskasvatusyksiköitä koskeva asiakastyytyväisyyskysely toteutetaan joka vuosi. Tällöin huoltajilla on mahdollisuus arvioida yhteistyön toimivuutta monipuolisesti. Yhteistyötä huoltajien kanssa arvioidaan myös yksikkö- ja ryhmätasolla. Asiakastyytyväisyyskyselyn vastausten pohjalta kukin yksikkö nostaa merkityksellisimpiä ja akuutimpia kehittämisen kohteita, joiden edistymistä arvioidaan yksikön esihenkilön johdolla.

Yhteistyötahoina nähdään kaikki ne alueelliset ja paikalliset toimijat, jotka tekevät yhteistyötä varhaiskasvatuksen kanssa ja joiden palveluista varhaiskasvatukseen osallistuvat lapset hyötyvät. Sujuvan yhteistyön takaamiseksi pyritään reaaliaikaisesti toteutuvaan ja lapsen tarpeita vastaavaan moniammatilliseen yhteistyöhön ajoittain etäyhteyksin. Neuvolan kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät varhaiskasvatuksesta neuvolaan toimitettavat ICF- ja neuvolalomakkeet, joiden avulla lapsen kasvua ja kehitystä seurataan ja arvioidaan systemaattisesti. Varhaiskasvatushenkilöstön, yleensä varhaiskasvatuksen opettajan, täyttämä lomake toimii lapsen vuosittaisen neuvolatarkastuksen tukena ja pohjana antaen arvokasta tietoa lapsen mahdollisista tuen tarpeista ja osallistumisesta ryhmän toimintaan.

Miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan

Ruskon varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on laadittu suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Suunnitelma velvoittaa kaikki lasten ja nuorten kanssa työskentelevät toteuttamaan siinä kuvattuja tavoitteita ja toimintamalleja työssään. Suunnitelmassa on määritelty kiusaamiseen liittyviä käsitteitä sekä kirjattu keinoja ennaltaehkäisyyn ja kiusaamiseen puuttumiseen. Kirjattuna on sekä tekijän että kohteen osalta yksilöllinen tuki, tarvittava hoito, muut toimenpiteet ja jälkiseuranta. Suunnitelma pitää sisällään myös ohjeistuksen yhteistyöhön vanhempien ja viranomaisten kanssa. Ensisijaisia keinoja ennaltaehkäistä kiusaamista ovat muun muassa lasten osallisuuden vahvistaminen ja tukeminen, yhdessä lasten kanssa laaditut selkeät ja helposti ymmärrettävät säännöt, positiivisen minäkuvan vahvistaminen, hyvät tavat ja moraalikasvatus, kasvatuskumppanuus, vertaissuhteiden tukeminen sekä sosiaalisten taitojen ja itsehillinnän harjoittelu. Suunnitelma on laadittu yhteistyössä Ruskon perusopetuksen kanssa ja sen yhteiset linjaukset tarkistetaan lukuvuosittain. Suunnitelmaa arvioidaan vähintään kerran lukuvuodessa ja sen toteuttamisesta vastaavat kunkin varhaiskasvatusyksikön johtajat. Varhaiskasvatukseen on saatu opinnäytetyön tuloksena kiusaamisen ehkäisyn työkalupakki, jonka kautta henkilöstö saa lisää vinkkejä kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan

pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi

toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapa. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden[95] mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

[95] Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisen kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien

tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja

luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset

saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **kehollisen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja kehollisen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden** ja **tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten

kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja **tulevaisuutta** pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja

oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoitteleminen vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä

käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävän elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys
siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja

kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.[96] Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielinään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa[97]. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua

[96] Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)
[97] Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielien ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä

kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten

motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä

Varhaiskasvatuksen opettajalla on pääasiallinen vastuu tiiminsä pedagogiikasta: hän vastaa lasten kasvatuksesta ja opetuksesta sekä lapsiryhmänsä pedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta, dokumentoinnista ja arvioinnista. Varhaiskasvatuksen lastenhoitajat osallistuvat lapsiryhmänsä pedagogisen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen, havainnointiin, dokumentointiin ja arviointiin. Viikoittaisissa tiimipalavereissa suunnitellaan ja arvioidaan yhdessä pedagogista toimintaa. Pedagogisen toiminnan suunnittelun pohjana on laaja-alainen osaaminen, jossa henkilöstön ja lasten välinen vuorovaikutus korostuu mahdollistaen yhteisen toiminnan ideoinnin.

Myös huoltajien osallisuus huomioidaan toiminnan suunnittelussa. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa huoltajat täyttävät lomakkeen, jossa kysytään esimerkiksi lapseen ja hänen mielenkiinnon kohteisiinsa liittyviä asioita. Huoltajia kuullaan myös vanhempainilloissa, lapsen vasua tehdessä ja päivitettäessä ja he täyttävät erilaisia kyselyitä varhaiskasvatuskauden aikana. Pedagoginen toiminta toteutetaan pääasiassa pienryhmätoimintana ja porrastetusti ryhmätasolla. Syyskauden ja kevätkauden lopussa arvioidaan vielä tarkemmin kuluneen kauden pedagogisen toiminnan sisältöä, onnistumisia ja kehittämistarpeita.

Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

Kaikilla lapsilla varhaiskasvatuksessa on kasvunkansiot, joihin kootaan yhdessä aikuisen kanssa lapsen tuotoksia, esimerkiksi piirustuksia, sadutuksia, valokuvia ja tehtäviä. Ryhmän henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisen lapsen kasvunkansioon kerätään dokumentoitavia tuotoksia kaikilta oppimisen alueilta. Syyskauden lopulla ryhmän työntekijät arvioivat tehtyjen dokumentointien toteutumista ja hyödyntävät niistä saatua tietoa kevätkauden dokumentoinnin suunnittelussa. Dokumentointitapoja kasvunkansion lisäksi on muitakin, esimerkiksi videointi. Dokumentointiin kuuluvat lisäksi lapsen havainnointi ja sen pohjalta tehty lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sekä muut mahdolliset lapsikohtaiset asiakirjat. Ryhmää koskeva dokumentointi näkyy ryhmävasussa ja toimintakertomuksessa.

Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita

Vasun perusteissa esille nostettuja monipuolisia työtapoja kokeillaan rohkeasti. Niiden toteutumista arvioidaan tiimipalavereissa säännöllisesti. Henkilökunnan ja lasten vahvuusalueita hyödynnetään eri toiminnoissa. Erilaisia oppimisympäristöjä käytetään aktiivisesti, ja niitä ovat ryhmätilat, liikuntasalit, pihat, lähiliikuntapaikat ja metsät. Näissä opitaan toiminnallisesti ja ilmiöoppimisen kautta.

Käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti

Pienryhmätoiminta ja henkilöstön sensitiivisyys mahdollistavat lasten leikin tukemisen niin, että jokainen lapsi saa yhteen kuuluvuuden kokemuksen ja kokee olevansa leikissä tasavertainen jäsen. Aikuinen havainnoi aktiivisesti lapsen leikkiä ja leikkitaitoja. Tässä voi käyttää apuna olemassa olevia leikin arviointiin tarkoitettuja havainnointipohjia. Havaintojen pohjalta aikuinen toimii joko leikin alullepanijana tai tukee ja ohjaa koko leikkitilannetta. Aikuisen aktiivinen rooli lapsen leikin ohjaajana korostuu pienten lasten ryhmissä, jolloin lasten varhaiskasvatuspäivät koostuvat pääasiassa leikkitilanteista ja arjen pedagogiikasta. Aikuisen ohjaus ja tuki leikkitilanteissa ennalta ehkäisee monia lasten välisiä konflikteja ja vähentää näin ollen myös riita- tai kiusaamistilanteita ja sen myötä lasten leimautumista. Aikuinen havainnoi leikkitilannetta ja osallistuu tilanteen mukaan lasten leikkiin joko kanssaleikkijänä tai leikin rikastuttajana. Aikuiset tiedostavat leikin tärkeyden lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymisessä. Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen toimintatapa, jota myös suunnitellaan, kehitetään ja arvioidaan. Jokainen päiväkotitiimi tarkastelee säännöllisesti, mitä leikille meidän lapsiryhmässämme ja päiväkodissamme kuuluu. Arvioinnin pohjalta henkilöstö suunnittelee yhdessä lasten kanssa mielekkääseen ja kehittävään leikkiin uusia toimintamalleja ja muokkaa oppimisympäristöjä. Ulkoleikeissä aikuisen aktiivinen rooli leikin käynnistäjänä tai -ohjaajana on yhtä tärkeä kuin sisäleikkitilanteissa.

Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä

<u>Kielten rikas maailma:</u>

Aikuiset kiinnittävät huomiota arjen vuorovaikutustilanteisiin ja ymmärtävät jokaisen kohtaamisen merkityksen päiväkotipäivän aikana. Lapsille annetaan aikaa, mikä mahdollistaa jokaisen lapsen nähdyksi ja kuulluksi tulemisen. Lapsia kannustetaan keskusteluun ja heidän kanssaan käytetään selkeää ja rikasta kieltä. Toiminta sisältää kielenkehitystä tukevia harjoitteita mm. lorujen ja laululeikkien muodossa. Puhutun kielen lisänä käytetään eleitä, ilmeitä, tukikuvia ja tilanteiden sanoittamista lapsen kehitysvaiheet huomioiden. Lapsia rohkaistaan oman kielen tuottamiseen esim. saduttamisen muodossa. Lasten kanssa tutustutaan myös kirjoitettuun kieleen kirjojen, lehtien ja internetin kautta. Isompien lasten kanssa keskustellaan myös kirjoitetun tekstin sisältämän informaation kyseenalaistamisesta. Säännöllisillä kirjastokäynneillä lasten kanssa harjoitellaan itse kirjojen lainaamista ja palauttamista. Mikäli ryhmässä on monikielisyyttä, tutustutaan näihin kieliin erilaisten satujen, lorujen, kirjojen ja tervehdysten avulla.

Ilmaisun monet muodot:

Lapsille tarjotaan kokemuksia eri taiteenlajeista, kuten kuvataiteesta, teatterista, tanssista ja musiikista. Heitä kannustetaan ja tuetaan itseilmaisuun erilaisten harjoitteiden kautta. Oppimisympäristöt on rakennettu niin, että lasten saatavilla on sellaisia materiaaleja ja välineitä, jotka mahdollistavat itseilmaisun harjoittelun myös suunnitellun toiminnan lisänä. Kulttuuriperintöä käsitellään esim. erilaisten juhlien ja merkkipäivien tienoilla.

Minä ja meidän yhteisömme:

Aikuiset osoittavat omalla käytöksellään ja vuorovaikutuksellaan moninaisuuden ymmärtämistä ja hyväksymistä. Näin toimimalla lapsille tulee kokemus, että kaikki ihmiset ovat arvostettuja ja kunnioitettuja omana itsenään. Päivittäin harjoitellaan toisen ihmisen huomioimista, kaveritaitoja, tunne- ja vuorovaikutustaitoja, ryhmän sääntöjä, ristiriitatilanteiden ratkaisemista ja eettistä ajattelua. Ruskon maaseutumaista ympäristöä hyödynnetään tutustumalla siihen retkien muodossa. Ruskon kulttuuriperinnöstä ja historiasta hankitaan tietoa eri tavoin. Paikallisiin kulttuurikohteisiin tehdään pieniä vierailuja yhteistyössä paikallisten seurojen ja yhdistysten avulla mahdollisuuksien mukaan. Toisinaan yhteistyötä tehdään myös paikallisten urheiluseurojen kanssa. Mediakasvatuksessa lasten kanssa harjoitellaan päätelaitteiden käyttöä ja tutustutaan erilaisiin mediasisältöihin, ja isompien lasten kanssa tuotetaan mediasisältöä. Turvallisesta median käytöstä keskustellaan lasten kanssa. Joka kevät vietetään mediataitoviikkoa, jolloin media-asioihin kiinnitetään enemmän huomiota.

Tutkin ja toimin ympäristössäni:

Ruskon kunta tarjoaa upean, maaseutumaisen oppimisympäristön. Lasten kanssa tutustutaan päiväkodin lähiympäristöön ja tehdään säännöllisesti luonto- ja metsäretkiä ympäri vuoden. Ympäristöä, luontoa ja luonnonaikoja havainnoidaan ja tutkitaan aktiivisesti kaikin aistein. Luontoa oppimisympäristönä käytetään erilaisten taitojen harjoitteluun. Aikuiset ohjaavat lapsia toimimaan luontoa kunnioittavasti, jotta lapsille kehittyy myönteinen ja arvostava luontosuhde. Ruskon kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöistä on koottu ympäristötiimi, johon kuuluu jäseniä jokaisesta kunnan päiväkodista. Tämän työryhmän johdolla on laadittu varhaiskasvatukseen ympäristökasvatuksen sekä kestävän kehityksen suunnitelma. Ympäristötiimi kokoontuu muutamia kertoja toimintakauden aikana. Kevätkaudella on sekä kierrätys- että työ- ja ympäristökasvatuksen teemaviikot, jolloin näihin asioihin perehdytään lasten kanssa tarkemmin. Toiminnallisessa arjessa lapsia ohjataan oivaltamaan leikinomaisesti matemaattista ajattelua ja ongelmanratkaisua. Lasten käytettävissä on myös vapaan toiminnan aikana erilaisia rakentelu-, askartelu- ja muovailumateriaaleja, joiden avulla lapsi voi harjoitella esim. lajittelua, lukukäsitteitä ja geometristä ajattelua. Ruskon kunnan varhaiskasvatuksessa on sitouduttu Uudet lukutaidot –ohjelman mukaisiin tavoitteisiin, jotka koskevat lasten media-, tieto- ja viestintäteknologisten taitojen harjoittelua ja ohjelmointiosaamisen harjoittelua. Näiden taitojen harjoitteluun ja seurantaan on laadittu ikätasoiset digipassit.

Kasvan, liikun ja kehityn:

Aikuiset suhtautuvat myönteisesti ja innostuneesti liikkumiseen sekä lasten liikuttamiseen niin sisällä kuin ulkonakin. Lapsia kannustetaan ja tuetaan liikkumiseen päiväkotipäivän aikana eri tilanteissa, esim. ohjatuissa toiminnoissa, leikkihetkillä ja siirtymätilanteissa. Liikuntavälineet ovat esillä ja lasten saatavilla niin sisällä kuin ulkonakin. Ruskon kunnan varhaiskasvatus on mukana ohjelmassa nimeltään Liikkuva varhaiskasvatus, jonka toiminnassa huomioidaan varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Jokaisessa kunnan päiväkodissa toimii liikunta-agentti, joka osallistuu säännöllisiin liikunta-agenttien palavereihin. Hänen tehtävänään on jakaa palaverissa käsiteltyä tietoa omaan päiväkotiinsa sekä huolehtia, että yhteisesti sovitut käytänteet lasten liikuttamisesta toteutuvat. Jokaiseen päiväkotiryhmään on nimetty liikuntavastaava, joka omalta osaltaan huolehtii sovittujen liikuntakäytänteiden toteutumisesta ryhmätasolla.

Päiväkodeissa on käytössä liikunnan vuosisuunnitelmat, jotka toimivat pohjana ohjatussa liikuntatoiminnassa. Päiväkodit käyttävät aktiivisesti myös Ruskon lähiliikuntapaikkoja ja urheilukenttiä. Joka syksy Ruskon päiväkodeissa on liikunnan teemaviikko, jolloin lasten liikuttamiseen ja liikkumiseen kiinnitetään vielä enemmän huomiota. Harjoittelemme lasten kanssa lähiliikenteessä liikkumista ja turvallista liikennekäyttäytymistä. Syksyisin Ruskon päiväkodeissa on teemaviikkona liikennekasvatus, jolloin turvalliseen liikennekäyttäytymiseen perehdytään vielä tarkemmin. Lasten kanssa keskustellaan terveellisistä elintavoista ja ruokailutottumuksista sekä niiden vaikutuksesta omaan hyvään oloon. Terveellisen ruokavalion noudattamista harjoitellaan päiväkotipäivän aikana eri ruokailuhetkillä. Ruokailutilanteet ovat tunneilmastoltaan miellyttäviä ja kannustavia. Lapset saavat syödä kaikkea tarjolla olevia ruokia ja juomia ilman ehtoja. Ruskon varhaiskasvatus on päässyt mukaan ***Tervettä kasvua - hankkeeseen.*** *Hankkeen tavoitteena on edistää lasten ja nuorten ravitsemusta ja tervettä kasvua vahvistamalla moniammatillista yhteistyötä kunnissa ja hyvinvointialueilla. Hankkeella tuetaan hyvinvoinnin ja terveydenedistämistyön koordinaatiota lisäämällä yhteistyötä ruokakasvatuksessa ja ravitsemusterveyden edistämisessä.*

Lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

Henkilöstö havainnoi lapsia varhaiskasvatuksen arjessa ja kuuntelee aidosti lasten ajatuksia ja ideoita. Näiden pohjalta ryhmän aikuiset suunnittelevat toimintaa mahdollisuuksien mukaan. Tämän lisäksi lasten ideoita ja ajatuksia kerätään mm. haastattelujen, kyselyiden, lapsiparlamenttien/-toimikuntien tai muiden vastaavien kokoonpanojen muodossa.

Eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttaminen

Tarpeen vaatiessa eri kieliryhmään kuuluvan lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa kutsutaan tutustumiskäynnille mukaan tulkki. Tutustumiskäynnin aikana käydään läpi lapsen varhaiskasvatusta koskevat lomakkeet, kuten hoitosopimus. Lapsen huoltajilta kysellään lapseen liittyviä tärkeitä arjen asioita,

jotta lapsen varhaiskasvatus lähtisi mahdollisimman hyvin käyntiin. Varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa selvitetään vanhemmilta lapsen ja perheen kieliympäristöön liittyvät käytännöt ja kaikki kotona käytettävät kielet. Aloituskeskustelussa keskustellaan vanhempien kanssa siitä, miten koti voi tukea lapsen kielen oppimista. Lapsen oma uskonto huomioidaan suunnitellulla, vaihtoehtoisella pedagogisella toiminnalla. Myös mahdolliset uskontoon pohjautuvat ruokarajoitukset huomioidaan lapsen ruokavaliossa. Lapsiryhmässä tutustutaan ryhmässä esiintyviin eri kulttuureihin kirjojen, lastenlaulujen, lorujen tai leikkien muodossa. Varhaiskasvatuksen opettaja kartoittaa 3 vuotta täyttäneiden lasten suomen kielen taitotason ja laatii lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasu) tavoitteet suomen kielen oppimisen tukemiseksi, kohtaan kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia. Vasu löytyy Wilmasta.

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttaminen, mikäli sitä järjestetään

Ruskolla ei järjestetä tällä hetkellä ruotsinkielistä varhaiskasvatusta, vaan se ostetaan tarvittaessa Turusta tai jostakin muusta lähikunnasta, jossa sitä järjestetään.

Vieras- ja monikielisten lasten suomen tai ruotsin kielen oppimisen tukeminen

Varhaiskasvatuksen opettajat ja muut kasvattajat huolehtivat siitä, että suomea toisena kielenä puhuville lapsille opetetaan johdonmukaisesti suomen kieltä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat konsultoivat ja ohjaavat ryhmissä kuvien ja tukiviittomien käyttöä kommunikaation tukena. Ryhmissä tehdään aktiivisesti arviointia ja kehittämistyötä, jotta kieliympäristö tukee suomen kielen oppimista. Kaikille lapsille annettavat arjen tukitoimet, kuten ympäristön, toiminnan, laulujen ja leikkien kuvittaminen sekä tukiviittomien käyttö tukevat vieraskielisen lapsen suomen kielen oppimista. Ryhmissä kiinnitetään huomiota rauhalliseen ja selkeään vuorovaikutukseen, mietitään yhtenäisiä käsitteitä arjen tilanteisiin sekä sanoitetaan ja kuvallistetaan tilanteita ja toimintaa lapselle. Pienryhmissä toimiminen helpottaa lapsen yksilöllisten tarpeiden tunnistamista ja niihin vastaamista. Lapselle annetaan runsaasti aikaa oppia kahta kieltä samanaikaisesti ja rinnakkain. Puheterapeuttia on mahdollista konsultoida, mikäli suomen kielen oppiminen ei etene odotetusti.

Perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvä yhteistyö ja käytännöt

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisen identiteetin kehittymistä. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen, lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja sekä mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen. Ruskon varhaiskasvatuksen henkilöstö tiedostaa, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen yhdessä huoltajien kanssa tukee lapsen kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Henkilöstön tulee tiedostaa, että koska he ovat lapsille kielellisiä malleja, heidän pitää kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöönsä. Suomen kielen omaksumista helpotetaan konkretisoimalla kieltä vaikkapa kuvien, eleiden ja tukiviittomien avulla. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja

mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin. Näin vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Huoltajia kannustetaan opettamaan lapselleen hyvin oma äidinkielensä, jotta toisen kielen oppiminen helpottuu.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty[98]. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä[99] on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

[98] Varhaiskasvatuslaki 15 a §
[99] Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää[100].

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu[101].

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta[102]. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän[103] varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä[104].

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviensa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla[105]. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta[106]. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa[107]. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

[100] Varhaiskasvatuslaki 15 d §
[101] Varhaiskasvatuslaki 15 c §
[102] Varhaiskasvatuslaki 15 e §
[103] Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1
[104] Varhaiskasvatuslaki 15 b §
[105] Varhaiskasvatuslaki 31 §
[106] Varhaiskasvatuslaki 15 c §
[107] Varhaiskasvatuslaki 15 d §

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa[108]. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia[109], joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea[110]. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.[111]

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.[112] Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.[113]

[108] Varhaiskasvatuslaki 15 c §
[109] Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §
[110] Varhaiskasvatuslaki 15 a §
[111] Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti
[112] Varhaiskasvatuslaki 40–41 §
[113] Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä[114].

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta[115]. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa[116].

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso[117] ja tuen muodot[118] tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan[119].

[114] Varhaiskasvatuslaki 40–42 §
[115] Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti
[116] Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki
[117] Varhaiskasvatuslaki 15 a §
[118] Varhaiskasvatuslaki 15 b §
[119] Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa[120].

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös[121].

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

[120] Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §
[121] Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona[122]. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös[123].

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös[124].

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti[125]. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia

[122] HE 148/2021 vp, s. 32
[123] Varhaiskasvatuslaki 15 e §
[124] Varhaiskasvatuslaki 15 e §
[125] Varhaiskasvatuslaki 15 b §

pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan[126]. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

[126] Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla[127]. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista[128].

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan[129]. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa[130]. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta

[127] Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §
[128] Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §
[129] Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §
[130] Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.[131]

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista[132]. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

[131] HE 148/2021 vp, s. 34
[132] Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta[133].

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin[134]. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa[135]. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle[136]. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla[137]. Päätös on aina perusteltava[138]. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu[139].

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista[140].

[133] HE 148/2021 vp, s. 35
[134] Varhaiskasvatuslaki 15 e §
[135] Hallintolaki 34 §
[136] HE 148/2021 vp, s. 35
[137] Varhaiskasvatuslaki 62 §
[138] Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §
[139] HE 148/2021 vp, s. 36
[140] HE 148/2021 vp, s. 34

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut[141].

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta[142]. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.[143]

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt

Jokainen lapsi voi tarvita jossain kasvunsa vaiheessa tukea oppimiseen. Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen vahvuudet ja oppimis- ja kehitystarpeet. Lapsella on oikeus saada oppimisen tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Tuen tarve voi vaihdella tilapäisestä säännölliseen tai jatkuvaan tai yhdestä usean tukimuodon tarpeeseen. Lapsen saaman tuen tulee olla oikea-aikaista, joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan joustavin järjestelyin lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä niin pitkälle kuin mahdollista. Tarpeen mukaan käytössä voi olla lapsi- tai ryhmäkohtainen avustaja. Huoltajat ovat mukana suunnittelemassa ja järjestämässä lapselle annettavaa tukea, samoin muut mahdolliset yhteistyötahot.

[141] Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §
[142] Varhaiskasvatuslaki 15 e §
[143] HE 148/2021 vp, s. 30

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Ruskon kunnassa perheillä on lisäksi mahdollisuus hakea tukea lapsen kasvuun ja kehitykseen Varsinais-Suomen hyvinvointialueen (Varha) perhekeskuspalveluista (Varha.fi), jotka ovat monipuolisia ja helposti saavutettavia.

Kun huoli lapsen kehityksestä, oppimisesta tai hyvinvoinnista herää, varhaiskasvatuksen henkilöstö on heti yhteydessä huoltajaan. Huoltajan kanssa otetaan puheeksi huolta herättävät seikat ja kuunnellaan huoltajien kokemuksia ja ajatuksia lapsen kehityksestä ja hyvinvoinnista. Lisäksi huoltajalle kerrotaan, minkälaisia tukitoimia on jo järjestetty ja mitä suunnitelmia ja mahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa on tarvittavan tuen järjestämiseksi lapselle. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea oman etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Kaikkia huoltajia tiedotetaan varhaiskasvatussuunnitelmasta ja Ruskon kunnassa olevista käytänteistä ja tukimuodoista vanhempainilloissa, tiedotteissa ja kunnan nettisivuilla. Yksittäisen lapsen tukimuodoista keskustellaan yhteistyössä huoltajien kanssa. Yleisen tuen tukipalveluista ja apuvälineistä sekä tehostettuun ja erityiseen tukeen siirtämisestä tukipalveluineen ja apuvälineineen hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatusjohtaja. Pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksen tekee johtava rehtori. Palveluiden ja apuvälineiden tarve kuvataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa.

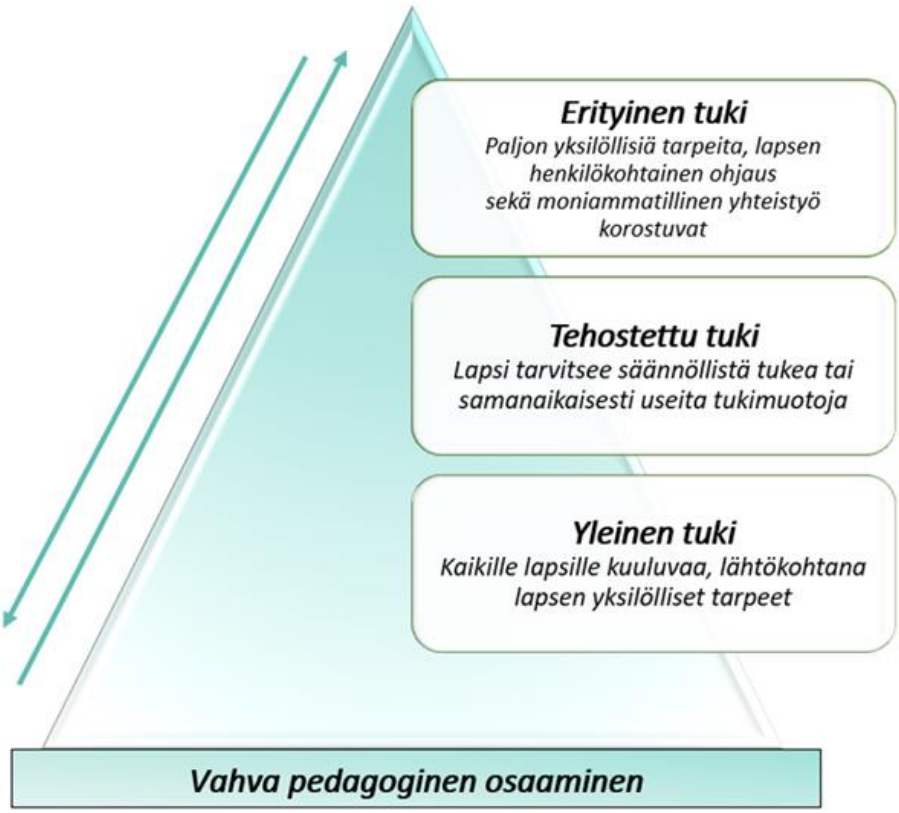

Kuvio 1. Tuen tasot varhaiskasvatuksessa

YLEINEN TUKI

Yleinen tuki *on kaikille lapsille annettavaa tukea. Tarvittaessa jokaisella lapsella on oikeus saada yksilöllistä tukea ja ohjausta. Yleisen tuen muodot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, joka tarkistetaan vuosittain. Lapsen vasun laatimisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja, joka tarvittaessa konsultoi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.*

Yleinen tuki perustuu laadukkaaseen varhaiskasvatukseen, jota ohjaavat lasten vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet. Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Lapsen kehitystä tuetaan erilaisin työtavoin ja pedagogisin menetelmin, pienryhmätoiminnalla sekä moniammatillisena yhteistyönä eri toimijoiden välillä. Yhteistyö vanhempien kanssa luo perustan lapsen varhaiskasvatukselle. Myös lasta kuullaan häntä koskevissa asioissa.

Ruskon kunnassa tarjottavat yleisen tuen keinot

Varhaiskasvatuksen arjessa toimitaan pienryhmissä. Pienryhmät joustavat toiminnan ja lasten tarpeiden mukaan. Pienryhmiä suunniteltaessa huomioidaan pedagogiset perusteet, ryhmädynamiikka ja vuorovaikutus. Toiminta on lasta kunnioittavaa ja huomioivaa sekä korostaa lapsen osallisuutta ja lasten kiinnostuksenkohteiden hyödyntämistä. Sekä lapset että huoltajat otetaan mukaan lapsen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja järjestämiseen.

Ryhmän arkea strukturoidaan ajallisesti ja toiminnallisesti. Ryhmissä kiinnitetään huomiota selkeään ja ennakoitavaan päivä- ja viikkorytmiin. Toiminnallinen struktuuri pitää sisällään tehtävien pilkkomisen ja tehtäväkohtaiset toimintaohjeet. Lasta ohjataan arjessa johdonmukaisesti ja ennakoitavasti pyrkien mahdollisimman pysyvään arkeen ja ihmissuhteisiin. Henkilökunnan ja lasten välinen vuorovaikutus on sensitiivistä ja positiiviseen pedagogiikkaan pohjautuvaa.

Lasten puheen kehityksen tukena käytetään ryhmissä yleisesti kuvatukea ja tukiviittomia. Ympäristön, ajan ja toiminnan kuvittaminen jäsentää lapselle päivää, luo turvallisuuden tunnetta ja auttaa toimimaan mahdollisimman itsenäisesti. Toimintaa havainnoidaan jatkuvasti koko työyhteisön kesken. Havainnoinnin tukena hyödynnetään moniammatillisuutta ja esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veon) palveluita. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja konsultoi ryhmän henkilökuntaa ja on mukana suunnittelemassa yhteisiä käytäntöjä ryhmän arkeen. Varsinais-Suomen hyvinvointialueen (Varha) perhekeskuspalvelut tarjoavat perheille tukea ja tarvittaessa muun muassa ohjausta kotiin.

Suomea toisena kielenä puhuville lapsille laaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tavoitteet suomen kielen oppimisen tukemiseksi, kohtaan kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia. Lisäksi käytössä on kielitaidon tasojen kuvausasteikko, jonka pohjalta täytetään S2 kielen taitotasot lomake Wilmassa. Kielen taitotasolomake päivitetään aina vasun arvioinnin yhteydessä. Varhaiskasvatuksen opettaja kartoittaa 3 vuotta täyttäneiden lasten suomen kielen taitotason ja laatii suunnitelman lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lomakkeet löytyvät Wilmasta. Arjen tukitoimet, kuten ympäristön,

toiminnan, laulujen ja leikkien kuvittaminen sekä tukiviittomien käyttö, tukevat vieraskielisen lapsen suomen kielen oppimista. Ryhmissä kiinnitetään huomiota rauhalliseen ja selkeään vuorovaikutukseen, mietitään yhtenäisiä käsitteitä arjen tilanteisiin sekä sanoitetaan tilanteita ja toimintaa lapselle. Pienryhmissä toimiminen helpottaa lapsen yksilöllisten tarpeiden tunnistamista ja niihin vastaamista. Lapselle annetaan runsaasti aikaa oppia kahta kieltä samanaikaisesti ja rinnakkain. Puheterapeuttia on mahdollista konsultoida, mikäli suomen kielen oppiminen ei etene odotetusti. Sopivista arjen tukitoimista sovitaan, ja lapsen tuen tarve määritellään siinä tapauksessa, että hänen kielen oppimisensa ei etene odotetusti.

Tehostetun tuen päätös

Jos yleinen tuki ei ole riittävää, ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ottaa tuen tarpeen arvioinnin puheeksi huoltajan kanssa. Tehostetun tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään varhaiskasvatuksen opettajan ja erityisopettajan yhteistyössä tekemän esityksen pohjalta. Sovitut käytännöt kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veo) kanssa. Huoltajilta pyydetään lupa sähköiseen tiedoksiantoon ja se kirjataan lapsen vasun kohtaan huoltajan kuuleminen.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja esittää lapsen siirtämistä tehostettuun tukeen. Ennen päätöksen tekemistä kuullaan huoltajia ja lasta. Varhaiskasvatusjohtaja tekee päätöksen tuesta hallintolain mukaisesti. Huoltajalla on oikeus hakea muutosta päätökseen valittamalla.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne, lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista sekä lapsen kiinnostuksen kohteet, vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet. Lisäksi arvioidaan, millaisilla tukijärjestelyillä lasta voidaan parhaiten tukea. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Tarvittaessa tehostetun tuen tukimuotojen suunnittelussa käytetään muita asiantuntijoita. Mahdollista kuntoutussuunnitelmaa tai muita lausuntoja hyödynnetään huoltajan luvalla.

TEHOSTETTU TUKI

***Tehostettu tuki** on säännöllistä, yksilöllisesti ja pitkäjänteisesti suunniteltua oppimisen, kasvun ja kehityksen tukemista. Tehostettu tuki voi sisältää monenlaisia tukimuotoja samanaikaisesti. Myös tiivis yhteistyö huoltajien ja mahdollisten terapeuttien kanssa on tärkeää. Tehostetun tuen aikana korostuvat erityisopettajan antama tuki ja yksilöllinen ohjaus. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee.*

Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään tuki vastaamaan uutta tilannetta. Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään moniammatillisesti yhteistyössä vanhempien, ~~neuvolan~~ ja varhaiskasvatuksen opettajan ja erityisopettajan kanssa. Tarvittaessa mukaan kutsutaan ~~Raision~~ vanhempien luvalla muita asiantuntijoita. Mahdollista kuntoutussuunnitelmaa tai muita lapsen varhaiskasvatusta tukevia selvityksiä hyödynnetään huoltajien luvalla. Tehostettu tuki muotoineen, vastuineen ja työnjakoineen kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Annettua tukea ja sen vaikutusta arvioidaan vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana.

Ruskon kunnassa tarjottavat tehostetun tuen keinot

Tehostetun tuen aikana korostuu varhaiskasvatuksen erityisopettajan antaman tuen, lapsen yksilöllisen ohjauksen, joustavien ryhmittelyiden ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys. Tarvittaessa myös moniammatillisen yhteistyön rooli vahvistuu.

Tehostetussa tuessa ovat käytössä kaikki yleisen tuen tukimuodot mutta voimakkaampina ja yksilöllisempinä kuin yleisessä tuessa. Lapsi voi tarvita yksilöllistä ohjausta ja avustajan tukea sekä erilaisia apuvälineitä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tiiviisti mukana suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa ryhmän ja yksittäisen lapsen tukitoimia. Yhteistyötä tehdään Varhan perhekeskuspalveluiden kanssa.

Ruskolla varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi pitää lasten tavoitteisiin ja tarpeisiin perustuvia pienryhmiä, joiden ajatuksena on tarjota lapselle oikea-aikaisesti lisätukea ja -mahdollisuuksia tavoitesisältöjen oppimiseen. Lapsi voi hyötyä yksilöllisestä tuesta tehtävien tekoon sekä pienestä ja rauhallisesta oppimisympäristöstä. Tällöin puhutaan osa-aikaisesta erityisopetuksesta, jota on myös erityisopettajan toimiminen ryhmässä samanaikaisopettajana tukea tarvitsevan lapsen rinnalla tätä yksilöllisesti ohjaten.

Jos tehostettu tuki ei ole riittävää

Jos tehostettu tuki ei ole riittävää, varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja arvioivat tukitoimien vahvistamisen tarvetta hyödyntäen asiantuntijalausuntoja. Tarvittaessa he valmistelevat esityksen lapsen siirtämisestä erityiseen tukeen. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteutuksen kannalta. Erityisen tuen antamiseksi Ruskon varhaiskasvatusjohtaja tekee päätöksen siirtymisestä erityiseen tukeen.

ERITYINEN TUKI

***Erityinen tuki** on jatkuvaa, kokoaikaista ja yksilöllisesti suunniteltua. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen tarvitsemat pedagogiset opetusratkaisut, tukipalvelut sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tavoitteet. Vasu tarkistetaan vähintään kaksi kertaa lukuvuodessa lapsen tarpeiden mukaiseksi. Ruskolla erityinen tuki järjestetään inklusiivisesti. Toisin sanoen erityistä tukea tarvitseva lapsi on lähtökohtaisesti omassa lähipäiväkotiryhmässään siten, että hän saa siellä tarvitsemansa tuen ja tukipalvelut.*

Erityisen tuen tehtävänä on tarjota lapselle suunnitelmallista ja jatkuvaa kasvun ja oppimisen tukea lapsen oppimisedellytysten edistämiseksi. Erityisopetuksen pedagogiset ratkaisut liittyvät opetukseen, työtapoihin, materiaaleihin, välineisiin ja oppimisympäristöön. Erityinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä.

Erityisen tuen päätös

Jos tehostettu tuki ei ole riittävää, lapselle haetaan erityistä tukea. Erityisen tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään varhaiskasvatuksen opettajan ja erityisopettajan yhteistyössä tekemän esityksen pohjalta huoltajien kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään kirjaamalla siihen yhteisesti sovitut käytännöt. Mahdollista kuntoutussuunnitelmaa tai muita lapsen varhaiskasvatusta tukevia selvityksiä hyödynnetään huoltajien luvalla. Huoltajilta pyydetään lupa sähköiseen tiedoksiantoon ja se kirjataan lapsen vasun kohtaan huoltajan kuuleminen.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja esittää lapsen siirtämistä erityiseen tukeen. Ennen päätöksen tekemistä kuullaan huoltajia ja lasta. Varhaiskasvatusjohtaja tekee päätöksen tuesta hallintolain mukaisesti. Huoltajalla on oikeus hakea muutosta päätökseen valittamalla.

Mikäli erityistä tukea ei enää tarvita, varhaiskasvatuksen erityisopettaja esittää erityisen tuen purkamista varhaiskasvatusjohtajalle. Päätöksen jälkeen lapsi siirtyy tehostettuun tai yleiseen tukeen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja kokoaa varhaiskasvatuksen opettajan, huoltajat ja tarvittavat asiantuntijat vasu. Tavoitteiden toteutumista seurataan ja tukitoimien sopivuutta ja riittävyyttä arvioidaan vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana.

Ruskon varhaiskasvatuksen hallintopäätösprosessi

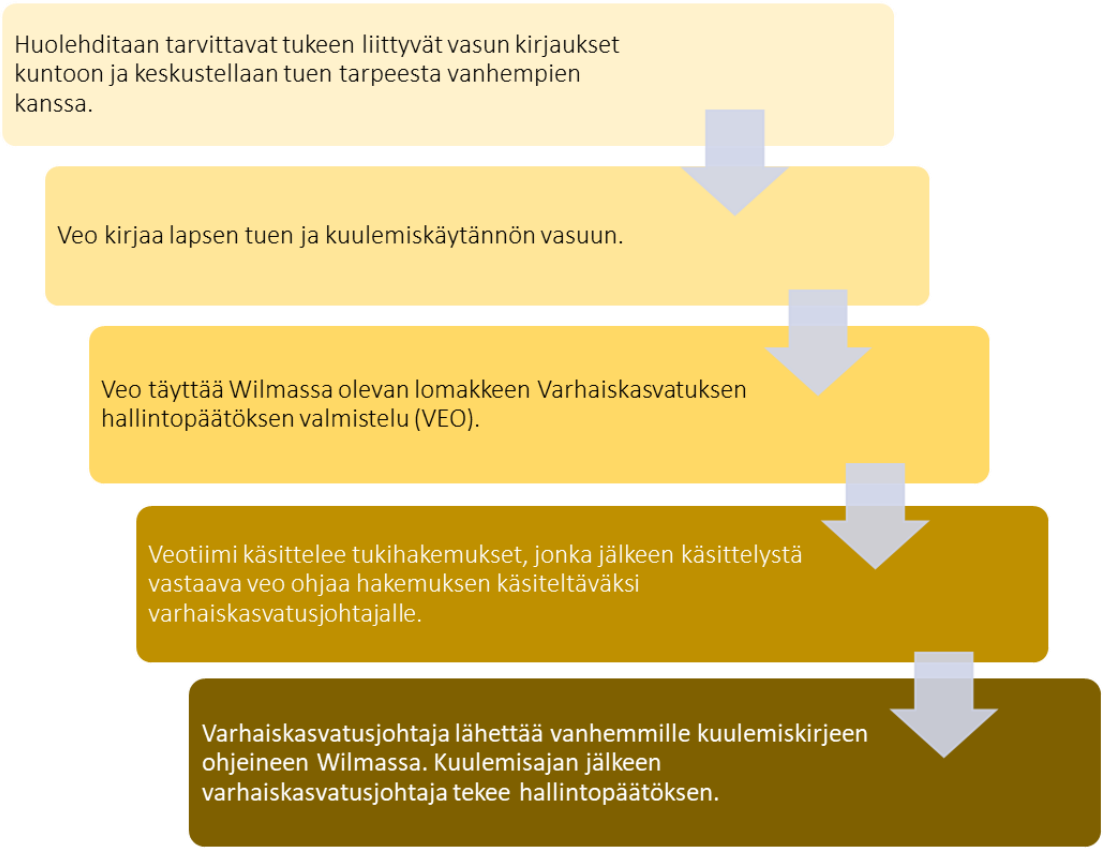

Kuvio 2. Ruskon varhaiskasvatuksen hallintopäätösprosessi

Ruskon kunnan varhaiskasvatuksen tuen rakentuminen

Yleinen tuki	**Tehostettu tuki**	**Erityinen tuki**
Pienryhmätoiminta ja sen joustavuus - Sisältö ja toiminta pedagogisin perustein - Ryhmän rakenne ja koko pedagogisin perustein Suunniteltu päivä- ja viikko-ohjelma Toiminnallinen opetus Monipuoliset opetusmenetelmät, -välineet ja materiaalit Leikin keinoin opettaminen Eri aistien hyödyntäminen Lasta kunnioittava ja huomioiva ilmapiiri Lapsen osallistaminen ja lasten kiinnostusten huomiointi Yhteistyö huoltajien kanssa Arjen strukturointi ja joustavat opetusjärjestelyt Työtapojen monipuolisuus Istumapaikat Työskentelytapojen vaihtelevuus (lattialla, patjoilla, pöydän ääressä) Eri oppimisympäristöjen hyödyntäminen Kuvallinen päiväjärjestys Toimintaympäristön kuvittaminen Toiminnan kuvittaminen Leikinvalintataulut Kaulanauhakuvat Tunnekuvat Aikuisen ohjaus ja läsnäolo myös vapaassa leikissä, riittävä leikkiaika Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointikeinot Apuvälineet (sermit, sinitarra, piipunkrassi, aktiivityyny, taukojumppa; munakello, tiimalasi) Arvioiva havainnointi ja tukitoimien suunnittelu Työyhteisön ohjaaminen Positiivinen pedagogiikka Ohjaava ja sensitiivinen kasvatus Veon konsultaatio Raision perhepalvelut **Lapsen tuen tarve vähäistä ja lyhytaikaista, tukea annetaan tarvittaessa.**	Yleisen tuen menetelmien ja ratkaisujen lisäksi: Varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden asiantuntijoiden antama yksilöllinen ohjaus sekä mahdolliset apuvälineet Mahdollisuus ryhmäavustajaan Varhaiskasvatuksen opettajan ja erityisopettajan yhdessä laatimat tukitoimet ja työyhteisön ohjaaminen Tiivis yhteistyö huoltajien kanssa Yksilö-, pari- ja pienryhmätyöskentely Henkilökohtaiset kuvat ja kommunikointivälineet (ruokailukuvat, nopea piirtäminen, reissuvihko, kommunikaatiokansio) Aktiivinen tukiviittomien käyttö Monialainen yhteistyö Raision perhepalvelujen ja kehitysneuvolan kanssa Mahdollisuus oppimista tukeviin erityisopettajan pitämiin pienryhmiin, osa-aikainen erityisopetus **Lapsen tuen tarve säännöllistä.**	Yleisen ja tehostetun tuen menetelmien ja ratkaisujen lisäksi jatkuvasti ja kokoaikaisesti toteutettuna: Varhaiskasvatuksen erityisopettajan / muun työntekijän antama yksilöllinen ohjaus ja opetus useissa tai kaikissa arjen tilanteissa Lapsen osallisuuden varmistaminen Osa- tai kokoaikainen erityisopetus Säännölliset yksilöterapiat Mahdollisuus ryhmä- tai henkilökohtaiseen avustajaan Monialainen yhteistyö asiantuntijatahojen kanssa: Raision perhepalvelut, Raision kehitysneuvola, TYKS lastenneurologia, TYKS lastenpsykiatria jne. **Lapsen tuen tarve kokoaikaista ja jatkuvaa.**

Taulukko 1. Varhaiskasvatuksen tuen järjestäminen Ruskon kunnassa.

Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta kaikilla tuen tasoilla. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikainen erityisopetus on säännöllistä, tiettyyn pulmaan kohdistettu interventio, jonka tavoitteet on kirjattu lapsen vasuun. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, pulmia oman toiminnan ohjauksessa tai tarkkaavaisuudessa tai haasteita vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavasti samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteutusta ja sen tarvetta ja vaikutusta arvioidaan yhdessä opettajien ja huoltajien kanssa.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole ilmeistä saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta säädettyä aikaisemmin ja voi kestää 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle kestää yhden tai kaksi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta ennen oppivelvollisuuden alkua. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista, ja lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Muutoksista konsultoidaan sekä varhaiskasvatusjohtajaa että johtavaa rehtoria. Tiivis yhteistyö lapsen huoltajien, varhaiskasvatuksen ja moniammatillisen työryhmän kesken on tärkeää, jotta tiedot lapsen tuen tarpeista ovat kaikkien osapuolten käytettävissä ajantasaisesti. Mikäli lapsi ei ole varhaiskasvatuksen piirissä silloin, kun hänelle ehdotetaan pidennettyä oppivelvollisuutta, perustuu se neuvolan tai muun lääketieteellisen asiantuntijan arvioon. Tällöin varhaiskasvatuksen erityisopettaja kirjaa varhaiskasvatussuunnitelmaan perustelut pidennetystä oppivelvollisuudesta asiantuntijalausuntojen perusteella.

Pidennetty oppivelvollisuus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- *Lapsi aloittaa esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.*
- *Lapsi aloittaa esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen. Tällöin lapsen lisäopetusvuosi on mahdollista toteuttaa jossain muussa kohtaa hänen oppivelvollisuutensa aikana.*
- *Lapsi aloittaa esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.*

Kuvio 2. Pidennetty oppivelvollisuus, kolme vaihtoehtoa.

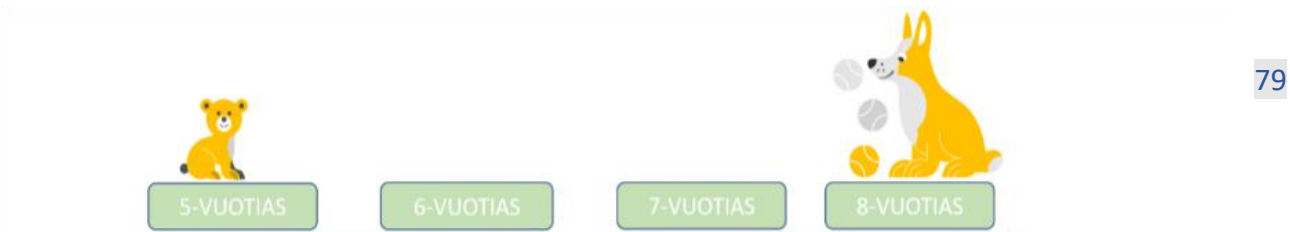

NIVELVAIHEYHTEISTYÖ

Varhaiskasvatuksen aloittaminen on lapselle ja vanhemmille uusi tilanne. Aloituskeskustelussa vanhemmat antavat päiväkodin henkilökunnalle tietoa lapsen arkeen liittyvistä seikoista, kuten nukkumiseen, syömiseen, leikkimiseen ja sosiaalisiin taitoihin liittyvistä asioista. Yhdessä keskustellaan, mistä lapsi erityisesti pitää, sekä pohditaan lapsen ja perheen ilon ja huolen aiheita.

Silloin kun lapsella on suuria ja vaativia tuen tarpeita, varhaiskasvatuksesta on mahdollista tehdä kotikäynti, johon osallistuvat varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja opettaja tai kaksi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Kotikäynnillä vanhemmat saavat tietoa kunnan tarjoamista tukimuodoista päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa.

Lapsen tietojen ja asiakirjojen siirtyminen

Varhaiskasvatukseen osallistuvan lapsen pedagogisten ja muiden asiakirjojen siirtymisestä vastaa taho, jonka toiminnassa lapsi on ollut kuluvan kauden; siten nykyinen varhaiskasvatusyksikkö huolehtii asiakirjojen siirtymisestä seuraavaan paikkaan ja esiopetuspaikka puolestaan niiden siirtymisestä perusopetukseen. Vastaanottava taho hyödyntää saamiaan tietoja omien ohjeidensa ja tottumustensa mukaisesti.

Lapsen huoltajilta pyydetään varhaiskasvatussopimuksessa ja Wilmassa lupa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tai esiopetussuunnitelman siirtymisestä kunnan sisällä yksiköstä toiseen. Huoltajat merkitsevät tällöin sopivaksi katsomaansa kohtaan rastin. Jos lapsi muuttaa toiseen kuntaan, lasta koskevat asiakirjat annetaan huoltajalle itselleen toimitettaviksi uuteen varhaiskasvatuspaikkaan. Ne voidaan myös postittaa, mikäli vanhemmat antavat tähän kirjallisen luvan. Kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, lupaa tietojen siirtämiseen kysytään Wilmassa.

<u>Tiedon siirtyminen yhteistyötahoille</u>

Kun lapsen neuvolakäynti lähestyy, päiväkodissa täytetään eri-ikäisistä lapsista erilaiset lomakkeet, kuten neuvola- tai ICF-lomake. Kaikille 4- ja 5-vuotiaille lapsille laaditaan ICF-lomake sekä tarvittaessa neuvolalomake. Jos lapselle tehdään varhaiskasvatuksesta lähete kuntoutuspalveluiden arvioon, siihen liitetään myös ICF-lomake. Varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja käy lomakkeet huolellisesti läpi huoltajien kanssa ennen neuvolakäyntiä tai lähetteen lähettämistä ja pyytää tarvittavat allekirjoitukset. Varhaiskasvatuksesta lomakkeet lähetetään neuvolaan sisäisessä postissa. Jos varhaiskasvatuksesta on oltava yhteydessä neuvolaan tai muihin lasta hoitaviin terveydenhuolto- tai tutkimuskäyntitahoihin lapsen asioissa, huoltajilta pyydetään tähän kirjallinen suostumus lupalomakkeella.

Jos lapsen asioissa järjestetään yksilökohtainen lapsipalaveri tai lapsityöryhmän kokous, huoltajat allekirjoittavat Ruskon kunnassa tähän tarkoitukseen käytössä olevan lupalomakkeen, johon kirjataan myös ne henkilöt, jotka voivat huoltajien suostumuksella osallistua palaveriin. Yksilökohtaisten palaverien koollekutsujana on tavallisesti päiväkodissa toimiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka huolehtii lupalomakkeen esittämisestä vanhemmille ennen lapsen asian moniammatillista käsittelyä. Huoltajille tarjotaan myös mahdollisuutta osallistua heidän lastansa koskevien asioiden käsittelyyn.

Tiedonsiirtopalaveri lapsen tuen tarpeesta

Kun varhaiskasvatusikäinen lapsi, jolle on tehty tehostetun tuen hallintopäätös, siirtyy varhaiskasvatusyksiköstä toiseen oman kunnan sisällä, lapsesta laaditut asiakirjat ovat vastaanottavan yksikön luettavissa Wilmassa. Jos lapsesta on tarpeen pitää tiedonsiirtopalaveri, tämän koolle kutsumisesta vastaa lähettävän tahon varhaiskasvatuksen opettaja.
Lapsesta, jolle on tehty erityisen tuen päätös, järjestetään varhaiskasvatusyksiköstä toiseen siirtymisen yhteydessä aina tiedonsiirtopalaveri, jonka koollekutsujana on lähettävän tahon varhaiskasvatuksen opettaja/erityisopettaja. Tiedonsiirtopalaveriin osallistuvat lapsen huoltajat sekä lähettävän ja vastaanottavan varhaiskasvatusyksikön opettajat ja erityisopettajat. Mikäli vanhemmat eivät osallistu palaveriin, heiltä pyydetään kirjallinen lupa lapsen asioiden käsittelyyn. Tiedonsiirtopalaverissa käydään läpi lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet, lapsen tuen tarpeet ja tukitoimet. Varhaiskasvatusikäisen lapsen tarvitseman tuen erittelyyn käytetään Ruskon kunnassa Wilman asiakirjoista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Vastaanottavalle varhaiskasvatusyksikölle nämä tiedot ovat olennaisen tärkeitä, jotta lapselle välttämättömät tukitoimet jatkuvat saumattomasti myös uudessa varhaiskasvatusyksikössä.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Ruskon kunnassa ei ole vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatustoimintaa. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään tältä osin siinä vaiheessa, mikäli em. toimintaa kunnan alueen varhaiskasvatukseen on joskus tulossa.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.[144] Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen[145]. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti[146]. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikkötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa[147]. Järjestäjä- ja yksikkötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin[148].

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset

[144] Varhaiskasvatuslaki 24 §
[145] Varhaiskasvatuslaki 24 §
[146] Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §
[147] Varhaiskasvatuslaki 24 §
[148] Varhaiskasvatuslaki 20 §

työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa

Varhaiskasvatusjohtaja käy joka toinen vuosi yksikkökohtaiset pedagogisen toiminnan arviointia koskevat keskustelut yhdessä yksikön esimiehen ja varhaiskasvatuksen opettajien kanssa. Keskustelussa jokainen tiimi arvioi omaa toimintaansa suhteessa varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin ja velvoitteisiin. Jokaisessa yksikössä käydään keväisin läpi kulunut toimintakausi kirjaamalla keskeiset tapahtumat tiimikohtaisiin toimintakertomuksiin. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään vuosittain.

Lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa

Erityisvarhaiskasvatuksen tiimi vastaa varhaiskasvatuksen tuen toteutumisen seurannasta, arvioinnista ja kehittämisestä. Tiimiin kuuluvat varhaiskasvatuksen erityisopettajat sekä varhaiskasvatusjohtaja, ja se kokoontuu säännöllisesti vähintään joka kolmas viikko. Tapaamisiin kutsutaan ajoittain myös yksityisen varhaiskasvatusyksikön varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tiimin vastuulla on mm. tehostetun ja erityisen tuen käytänteiden yhtenäisyyden varmistaminen ja ylläpitäminen, avustajaesitysten käsittely sekä palvelusetelikertoimien määrittely.

Varhaiskasvatuksen tuen ja muun toiminnan oikea-aikaisuutta, laatua ja vaikuttavuutta arvioidaan yksikkötasolla viikoittain toteutettavissa tiimipalavereissa, joissa on aina tarvittaessa mukana yksikön varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa

Ruskon varhaiskasvatuksen sähköinen asiakastyytyväisyyskysely toteutetaan joka vuosi. Kysely kohdennetaan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa olevien lasten huoltajille. Joka toinen vuosi kysely lähetetään myös eri toimialojen edustajille kunnan sisällä, kunnallisille päätöksentekijöille, muille yhteistyötahoille sekä kolmannen sektorin edustajille. Tulokset käsitellään jokaisessa päiväkodissa, ja päiväkotikohtaisista tuloksista jokaisen yksikön henkilöstö valitsee seuraavan toimintakauden kehittämiskohteet ja laatii konkreettisen toimenpidesuunnitelman ja arviointiaikataulun niiden saavuttamiseksi. Päiväkotikohtaisesti on mahdollista tehdä myös omia tyytyväisyys- ja palautekyselyitä ajankohtaisista asioista.

Huoltajia kannustetaan ja rohkaistaan ajantasaiseen palautteen antamiseen koko toimintavuoden ajan sen lisäksi, että käytössä on virallinen muistutusmenettelyprosessi. Palautekanavia ovat mm. arkikohtaamiset tulo- ja lähtötilanteissa, lapsikohtaiset palaverit ja keskustelutilaisuudet, Wilma ja sähköposti.

Lasten osallisuus toiminnan arviointiin toteutuu jatkuvan pedagogisen havainnoinnin kautta, ja esiin nousseita asioita huomioidaan varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitettäessä. Lapset osallistuvat arviointiin esimerkiksi värittämällä sopivan hymiön tai ilmaisemalla mielipiteensä muulla ikätasoisella tavalla. Lapsille toteutetaan myös erilaisia haastatteluja ja keskusteluja, jotka antavat arvokasta tietoa lasten mielipiteistä toiminnan suunnittelun ja osallisuuden mahdollistavan varhaiskasvatuksen pohjaksi.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön itsearviointi pohjautuu tiimisopimukseen ja ryhmävasuun ja niiden toteutumisen arviointeihin. Henkilöstön kesken toteutetaan myös pedagogisia keskusteluja, joihin aiheet valikoituvat kunkin yksikön tarpeiden mukaisesti. Nämä yksikkökohtaiset kehittämiskohteet nousevat usein esiin vuosittain toteutettavassa kehittämispäivässä, jossa toimintaa arvioidaan ja suunnitellaan myös koko yksikön näkökulmasta.

Lasten varhaiskasvatussuunnitelmia arvioidaan säännöllisesti, vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana. Huoltajille järjestetään varhaiskasvatuskeskustelu, jossa he pääsevät vaikuttamaan tavoitteiden asettamiseen ja arviointiin. Myös lasten kasvunkansioihin kerätään pedagogista dokumentaatiota, joka toimii niin ikään osana toiminnan arviointia.

Arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä

Arviointituloksia hyödynnetään toimialan pitkäaikaisten tavoitteiden asettelussa, ja vuosittain niitä tarkennetaan talousarvioprosessin yhteydessä mm. täydennyskoulutussuunnitelman laadinnassa.

Toimintavuosittain toteutettavissa kehityskeskusteluissa arvioidaan kasvattajien henkilökohtaisia kehittämisen ja jatkokoulutuksen tarpeita yhdessä esihenkilön kanssa. Päiväkotien johtajat ja varhaiskasvatusjohtaja valitsevat yhdessä vuosittaiset painopisteet, joiden toteutumista arvioidaan kehityskeskusteluissa yksittäisten työntekijöiden ja tiimien kanssa.

Arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan

Joka vuosi toteutettavien asiakastyytyväisyyskyselyiden tulokset viedään tiedoksi opetus- ja varhaiskasvatuslautakunnalle sekä julkaistaan kuntalaisille kunnan kotisivuilla. Päiväkodinjohtaja julkaisee yksikkökohtaiset tulokset huoltajille käytössä olevan viestintäsovelluksen kautta tai muulla tavoin. Samalla huoltajille esitellään yksikkökohtaiset kehittämiskohteet.

Mikäli päiväkodeissa toteutetaan yksikkökohtaisia kyselyjä, niiden tulokset käsitellään jokaisessa yksikössä päiväkodinjohtajan toimesta. Niissä esille nousseet asiat, kehittämistarpeet ja -suunnitelmat tuodaan tietoon varhaiskasvatusjohtajalle sekä lasten huoltajille.